

Чернишова М. В.

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ В США

Анотація. У статті розглядаються особливості сучасної американської сім'ї, аналізуються погляди американських учених щодо змін, які відбуваються у розвитку сімейних цінностей, і тенденції подальшого функціонування інституту сім'ї, а також особливості сімейного виховання в Сполучених Штатах Америки. Розглядаються теоретико-методологічні дослідження сім'ї та проблеми сімейного виховання, обґрунтовується проблема сімейного виховання в Сполучених Штатах Америки, позначено особливості забезпечення сімейних функцій виховання в Сполучених Штатах Америки. Аналіз наукових досягнень дає можливість визначити тенденції розвитку американської сім'ї за останні десятиліття.

Ключові слова: сім'я, особливості виховання, сімейні цінності, концепція, методи.

Чернышова М. В.

ОСОБЕННОСТИ СЕМЕЙНОГО ВОСПИТАНИЯ В США

Аннотация. В статье рассматриваются особенности современной американской семьи, анализируются взгляды американских ученых в отношении изменений, которые происходят в развитии семейных ценностей, и тенденции дальнейшего функционирования семьи, а также особенности семейного воспитания в Соединенных Штатах Америки. Рассматриваются теоретико-методологические исследования семьи и проблемы семейного воспитания, обосновывается проблема семейного воспитания в США, обозначены особенности обеспечения основных семейных функций воспитания в США. Анализ научных достижений дает возможность обозначить тенденции развития американской семьи в последние десятилетия.

Ключевые слова: семья, особенности воспитания, семейные ценности, концепция, методы.

Chernyshova M. V.

PECULIARITIES OF FAMILY BRINGING-UP IN THE USA

Summary. In the article the structural peculiarities of modern American family are determined. Points of view of different American scientists about changes of developing of family values and tendencies of subsequent functioning of the institution of family are analyzed, as well as the peculiarities of family bringing-up in the United States of America, the theoretic-methodological researches of family and problems of family bringing-up are analyzed, the problem of family bringing-up in the United States of America is based.

The peculiarities of providing of main family functions of bringing-up in America are indicated and the analysis of scientific achievements gives the possibility to show the tendencies of the development of the family in the latest decades. The main purpose of family bringing-up is determined. The main goal is in preparation of the child to the life by means of training of his will, useful and necessary skills.

It is noted that the American practice, often used family child-rearing practices, where the choice and application of methods of parenting is based on a number of common conditions, namely the knowledge of the parents of their children, their positive and negative qualities (what they are interested to read, which orders are executed, which difficulties they experience, personal experience of parents, their authority, the nature of family relationships, the desire to educate by example, etc.).

Key words: family, peculiarities of family bringing-up, family values, conception, methods.

Постановка проблеми. Визначаючи умови успішного сімейного виховання, більшість дослідників серед основної з них називають склад сім'ї. Саме повна сім'я, де дітей виховує подружжя, вважається ідеальною структурною моделлю сім'ї.

Суперечливі думки висувуються з приводу переваг і недоліків родинного виховання, яке передбачає спільне проживання і відповідно виховний вплив на дітей не тільки батьків, а й інших членів родини – бабусь, дідусів, тіток та інших

членів родини. Родину часто називають великою або розширеною сім'єю.

Аналіз літератури. Визначення сім'ї та особливостей її функціонування стали предметом наукових розвідок американських дослідників Е. Берджерса, У. Біверса, Е. Ботта, М. Боуена, К. Девіса, М. Емлера, Дж. Кірпатрика, Д. Олсона, Т. Парсонса, П. Реймана та інших. Американські науковці обговорюють, як фемінізм може ефективно побороти ідеологічний водорозділ між традиційною і нетрадиційною сім'єю.

Мета статті – визначити особливості сучасної американської сім'ї та особливості сімейного виховання в США.

Виклад основного матеріалу. Інститут сім'ї пройшов у своєму розвитку низку етапів. Будучи невід'ємною складовою суспільства, держави з її державним устроєм, ідеологією, системою цінностей, сім'я, з одного боку, відтворювала в мініатюрі структуроутворюючі елементи держави, з іншого – зазнавала змін, що неминуче виявлялися в ході її історичного розвитку. У міру ускладнення життя соціумів розширювалися функції сім'ї.

Історична форма сім'ї зумовлюється соціально-економічними умовами життя суспільства і визначає функції сім'ї, їх призначення і зміст. Через свої функції сім'я пов'язана, з одного боку, з суспільством (суспільні функції), з іншого – з тими індивідами, які її складають (індивідуальні функції). Сім'я слугує задоволенню певних потреб, що точно підкреслено у визначенні М. Я. Соловйова: «Сім'я – це зосередження вкрай важливих людських потреб (у першу чергу, сексуальних, дітородних, госпordарсько-споживчих, емоційно-моральних, етичних, психологічних), які вона здатна задовольняти у вибіркового, сталому та повторюваному планах» [1, с. 157].

Під функціями сім'ї розуміємо історично та суспільно зумовлені способи вияву життєдіяльності та активності сім'ї та її членів [2].

В США практика сімейного виховання протягом історії розвитку відповідала вимогам суспільства та економічним і суспільно-історичним умовам існування інституту сім'ї, а також тим ідеям, концепціям, що поширювалися і визнавалися в досліджуваних суспільствах.

Визначимо особливості забезпечення основних сімейних функцій у США.

Одна з найважливіших функцій сім'ї – соціалізація, що включає також передачу підростаючому поколінню етнічних особливостей. Для такої багатоетнічної держави, якою є Сполучені Штати Америки, у зміні поколінь, у їх взаємовідносинах всередині сім'ї знаходиться один з головних вузлів етнічних процесів. У 1930–60 роках, у часи скорочення імміграції і пов'язаною з цим етнічною консолідацією нації, прискорила певна уніфікація сімейного устрою усіх етнічних елементів суспільства, пристосування його до загальноамериканських зразків, і цей процес відбувався перш за все через дітей іммігрантів. Вони набували більшої самостійності, як і відповідні когорти молоді сімей старожилів. 1930-ми роками деякі американські фахівці дають зміцнення особливій, позасімейній, молодіжній субкультури. Дослідник М. Мід надає великого значення у виникненні цієї субкультури

засобам масової інформації, що набула значного впливу у 20-х роках ХХ століття [3, с. 357]. Вплив американського середовища на іммігрантських нащадків явно брав гору над сімейними традиціями. На цій основі визрівали внутрішньосімейні конфлікти між поколіннями і навіть внутрішньоособистісні конфлікти у представників молодших поколінь.

На початку ХХ століття, як зазначають Томас і Знанецький, батьківська влада в іммігрантських сім'ях руйнується: «Діти набували справжньої або уявної зверхності над батьками внаслідок своєї більшої освіченості, кращого знайомства з американськими звичаями» [4, с. 1–2].

Будь-яка технологія виховання, включаючи виховання в сім'ї, має своїм ядром певний зміст, що є внутрішньою основою існування виховного процесу, його рушійною силою, джерелом розвитку. Аналіз сучасних наукових джерел показав, що залежно від усвідомлення кінцевої мети виховання пропонуються принаймні три підходи до розуміння змісту виховання. Якщо кінцевою метою виховання особистості визнається її гармонійний розвиток, різнобічна підготовка до повноцінного суспільного життя, що передбачає виконання ролей громадянина, трудівника, громадського діяча, сім'янина, товариша, то зміст виховання визначається як система знань, переконань, якостей і рис особистості, стійких навичок поведінки, якими мають оволодіти діти відповідно до поставлених цілей. Такий підхід окремі науковці визначають як традиційний, функціональний, його реалізація здійснюється у визначених ще за радянської доби напрямках виховання: моральному, правовому, патріотичному, трудовому, фізичному, розумовому, художньо-естетичному, екологічному, статевому, економічному [5–7].

Якщо мета виховання усвідомлюється як освоєння людиною базових основ культури, формування індивідуального стилю життя, виховання ставлення особистості до суспільства, природи, праці, себе, свого способу життя, свого здоров'я, то змістом виховання визнається гармонія культури знань, творчої дії, культури почуттів і спілкування [8]. За своєю структурою базова культура особистості має формуватися на двох рівнях: внутрішньому (духовна культура (ідеали, переконання, моральні принципи)) і зовнішньому (культура зовнішності, поведінки, спілкування тощо). Вона обов'язковим елементом повинна мати культуру життєвого самовизначення, що містить культуру ставлення до себе, до суспільства, до здорового способу життя, до талантів, до вільного часу. Однак автори такого підходу до визначення змісту виховання (його доцільно визначати як культурологічний) не ві-

дмовляються від ідеї здійснювати процес виховання в традиційних напрямках – політичне, моральне, правове, економічне, фізичне, інтелектуальне, художнє, екологічне тощо виховання.

Американський спосіб життя, система цінностей, притаманна американському суспільству, визначають відповідні вимоги до виховання молодого покоління. Аналіз праць, присвячених дослідженню проблем виховання дітей у США, зокрема сімейного, дозволяє встановити його мету – «підготувати дитину до економічної самостійності й незалежності від батьків, навчити поважати релігію і довіряти офіційним особам, які управляють Америкою, бути лояльним до суспільного устрою і вміти «робити гроші» краще, ніж її наставники» [1, с. 149].

Більшість батьків хочуть, щоб їхні діти були успішнішими, ніж вони самі. Якщо батьки володіють, наприклад, скромним будинком на околиці міста, їм хочеться, щоб дитина могла дозволити собі двоповерховий будинок на березі озера [1, с. 149]. Отже, не можна не погодитись зі словами Е. Пауера про те, що американські педагоги включають у завдання і зміст сімейного виховання не тільки традиційний компонент – підготовку до життя, а й «поліпшення умов та якостей життя в суспільстві», «досягнення вищої, порівняно з батьками, особистої та соціальної ефективності» [9, с. 24].

Р. Дрейкурс наполягає на відмові від методу авторитарної вимоги-наказу. Натомість пропонує заохочувати дітей до добровільного і свідомого виконання своєї ролі в дотриманні порядку. Класифікація нових методів сімейного виховання, за Р. Дрейкурса, включає наступні методи.

1. Підтримка дитини. Схвалення і заохочення дитини є найважливішими методами сімейного виховання. Недостатність їх стає основною передумовою поганої поведінки дітей. Кожна дитина потребує постійного схвалення і заохочення. Вона не може зростати, розвиватися і набувати почуття належності без моральної підтримки оточуючих [10, с. 30].

2. Заміна покарання як домінуючої ідеї «корися мені» почуттям взаємної поваги та співробітництва. Для реалізації цієї вимоги Р. Дрейкурс пропонує створювати в сім'ї атмосферу взаємної уваги та поваги, навчати дитину бути самодостатньою і щасливою серед оточуючих людей, уникати ситуацій, пов'язаних з приниженням і образою дітей [10, с. 54].

3. Суворість. Але суворість без домінування і агресії. Суворість – це відмова батьків задовольняти надмірні вимоги дитини і підтримувати усі її забаганки. Якщо батьки приймають рішення про дотримання норм порядку, вони мають бути послідовними, не підпорядковуватися не-

слухняній дитині, при цьому не втрачати поваги і любові до дитини [10, с. 65–66].

4. Формування поваги до порядку. Діти мають сприймати порядок (наприклад, у помешканні) як складову персональної свободи.

5. Відмова від акцентування на помилках. Батьки досить швидко помічають погану поведінку дитини і одразу починають сварити її за це. У багатьох сімей домінуюча модель виховання базується на принципі, відповідно до якого діти мають бути доскональними, з гарними манерами і без будь-яких недоліків. Однак, зазначає Р. Дрейкурс, загострення уваги на помилках – це шлях у нікуди. І навпаки, якщо звертати увагу на досягнення дітей, гарну поведінку, висловлювати впевненість у їхній здатності, заохочувати їх, усілякі помилки виправляються самі собою.

6. Уникнення конфлікту. Будь-який конфлікт між батьками та дітьми має два плани, і якщо одна з конфліктуючих сторін відпаде, іншій не буде з ким продовжувати боротьбу [10, с. 112].

Дж. Уінделл у своїх працях проаналізував негативні методи сімейного виховання (науковці часто називають їх антиметадами). Такі методи, з одного боку, утруднюють особистісний розвиток дитини, а з іншого – призводять до формування в неї небажаних якостей. До таких методів належать фізична образа, примус, крик [11, с. 47].

В американському суспільстві переважає думка, що тілесні покарання віджили своє і є свідченням невисокого інтелектуального і морального рівня батьків, які до них вдаються. Отже, кращим способом пояснити дитині її помилки залишається бесіда, багато батьків випробовують велику кількість методів і прийомів для виховання щасливої дитини: від задоволення будь-якої примхи до залякування і покарання. Однією з відмінностей американської системи сімейного виховання є доволі байдуже ставлення батьків до інтелектуального розвитку дітей.

Висновки. В американській практиці, як доводить аналіз джерел, частіше використовуються власне сімейні методи виховання. Вибір і застосування методів батьківського виховання спирається на низку загальних умов: 1) знання батьками своїх дітей, їх позитивних і негативних якостей: що читають, чим цікавляться, які доручення виконують, які труднощі відчувають тощо; 2) особистий досвід батьків, їх авторитет, характер взаємин у сім'ї, бажання виховувати власним прикладом; 3) знання батьками методики використання тих чи інших методів виховання, схильність до окремих з них. Перспективою подальших досліджень є виховання молоді враховуючи американський досвід.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безлюдний О. І. Виховання дітей в американській та українській сім'ї : монографія / О. І. Безлюдний. – Умань : Жовтий О. О., 2012. – 358 с.
2. Чернишова М. В. Історія розвитку сімейних відносин в Україні та США / М. В. Чернишова // Вісник Інституту розвитку дитини. Випуск 31 : Серія «Філософія, педагогіка, психологія» : збірник наукових праць. – К. : Вид-во Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2014. – С. 113–117.
3. Мид М. Культура и мир детства / М. Мид. – М. : Прогресс, 1988. – 400 с.
4. Thomas W. J. The Polish Peasant in Europe and America / W. J. Thomas, F. Znaniecki. – N. Y., 1927. – Vol. 1–2.
5. Волкова Н. П. Педагогіка : навчальний посібник / Н. П. Волкова. – К. : Академія, 2001. – 220 с.
6. Кузьмінський А. І. Педагогіка родинного виховання / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2002. – 456 с.
7. Фіцула М. М. Педагогіка / М. М. Фіцула. – [вид. 2-ге, випр., доповн.]. – К. : Академвидав, 2005. – 560 с.
8. Соловей М. І. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя : навчальний посібник / М. І. Соловей, В. В. Кудіна, Є. С. Спіцин. – [3-тє вид., доповн.]. – К. : Ленвіт, 2013. – 414 с.
9. Power E. J. Philosophy of Education / E. J. Power. – N. Y., 1982. – 190 p.
10. Дрейкурс Р. Счастливые дети : педагогический бестселлер / Р. Дрейкурс ; [пер. Л. Ткач]. – Винница : Континент-Прим, 2004. – 224 с.
11. Уинделл Дж. Дисциплина : 50 надежных способов воспитания детей / Дж. Уинделл ; [перевод с англ. О. Авиценна]. – М. : Юнити, 1996. – 157 с.